

פרשת דברים - טובה תוכחת מגלה מאהבה מסתרת:**דברים פרק א פסוק א**

(א) אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחקצרת ודי זקב:

(ה) בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר:

רש"י דברים פרק א

(א) אלה הדברים - לפי שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל:

אל כל ישראל - אילו הוכיח מקצתן, היו אלו שבשוק אומרים, אתם הייתם שומעים מבן עמרם ולא השיבותם דבר מכך וכך, אילו היינו שם היינו משיבים אותו, לכך כנסם כולם ואמר להם הרי כולכם כאן כל מי שיש לו תשובה ישיב:

(ג) ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש - מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה. ממי למד, מיעקב שלא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתה. אמר, ראובן בני, אני אומר לך מפני מה לא הוכחתיך כל השנים הללו, כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי. ומפני ארבעה דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה, כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו, ושלא יהא חבירו רואה ומתבייש ממנו וכו' כדאיתא בספרי. וכן יהושע לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה, וכן שמואל, שנאמר (ש"א יב, ג) הנני עובד ב' וכן דוד את שלמה בנו:

(ד) אחרי הכותו - אמר משה אם אני מוכיחם קודם שיכנסו לקצת הארץ, יאמרו מה לזה עלינו, מה היטיב לנו, אינו בא אלא לקנתר ולמצוא עילה שאין בו כח להכניסנו לארץ, לפיכך המתין עד שהפיל סיחון ועוג לפניהם והורישם את ארצם ואחר כך הוכיחן:

רא"ש דברים פרק א פסוק א

(א) אלה הדברים אשר דבר משה. זש"ה מוכיח אדם אחרי חן ימצא ממחליק לשון מוכיח זה משה שהוכיח יש'. אחרי אחר שהוכיחן הקדוש ברוך הוא ומפני שהוכיחן חן ימצא שנא' במשה וגם מצאתי חן בעיניך. ממחליק לשון זה בלעם שדבר להם חלקלקות ואמר מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל משל דמשה ובלעם למה"ד לבן מלך שיש לו ב' שרים א' אוהבו וא' שונאו האוהב אומר לו בני הזהר שלא תעשה עבירה שאביך מלך ודיין ואם ישמע שתעבור לא יחוס עליך אלא יהרגך והשונא אומר לו עשה כל תאות נפשך כי אביך מלך ואינך ירא משום דבר כך משה רבינו האוהב אמר לישראל השמרו לכם וכו'

אבל בלעם השונא אמר מה טובו אהליך יעקב עשו כל תאות לבכם כי לאומות יעשה מה שגזר עליהם שנא' לא איש אל ויכזב אבל בכם שאתם בניו ההוא אמר ולא יעשה ועליהם אמר שהע"ה נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיות שונא וגם על משה נאמר ולמוכיחים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב עליו לא נאמר אלא עליהם על המוכיח ועל המתוכח ולכך הוכיח משה לדורו ובשביל שקבלו ממנו נטלו זכות ברכות שנא' יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים

רבינו בחיי דברים פרק א פסוק א

מוכיח אדם אחרי חן ימצא ממחליק לשון. (משלי כח, כג).

גור אריה דברים פרק א פסוק א

ומנה כאן כל המקומות וכו' לפיכך סתם הדברים והזכיר ברמז. אף על גב דמעשה עגל (להלן ט, יב - כא) ומעשה מרגלים (פסוקים כב - לט) כתוב לקמן באורך בפירושו, ולא הזכיר אותן ברמז משום כבודן של ישראל (קושית הרא"ם), התם שאני, שאינו מזכיר אלא אחד אחד, ולא מזכיר כל החטאים יחד, ד"אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ז, כ), אבל כאן שהזכיר כל החטאים שחטאו

ושהכעיסו לפני המקום, והם היו הרבה חטאים, מפני כבודן של ישראל מזכיר אותן ברמז (כ"ה ברא"ם). אי נמי, בכאן לפי שהוא ראש הספר, ואין להתחיל בחטא ישראל, שהוא גנותן, ולפיכך סתם הכתוב וכתבן ברמז מפני כבודן של ישראל. וכהאי גוונא כתב רש"י למעלה אצל "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו" בפרשת בהעלותך (במדבר ט, א), שאין הכתוב מתחיל בגנותן של ישראל בראש הספר:

מלבי"ם משלי פרק כז פסוק ה

(ה) טובה תוכחת מגולה מאהבה מסותרת, אם אדם מוכיח לחברו על דרכו הרעה וסבת התוכחה באה מאהבה מסותרת כמו האב המוכיח לבנו, שזה מרוב אהבתו, וכמ"ש כי את אשר יאהב ה' יוכיח, תוכחה זאת הגם שהיא בגלוי, טובה מאד:

אלשיך על משלי פרק כז פסוק ה

הנה אשר יוכיחוהו בגלוי הלא יתבייש ויקפיד ולא יקבל ואדרבה יתפקר יותר, אמר כי אין זה רק כשאינה מתוך אהבה פנימית, אך כשהיא (ה) מאהבה מסותרת טובה היא כי הלבבות כמראות, וכאשר מלב המוכיח יצאו אמריו, בלב המקבל יכנסו וירבה להיטיב, כי הכל הולך אחר כוונת לב המוכיח, תדע שכן הוא, שהלא גדולה מזו נראה בעינינו, שאם אשר הוא אוהב נאמן יכה ופצוע את בנו או תלמידו או זולתו למען ילך בדרך תמים, הלא יהיו נאמנים פצעיו אלה ויעשו שליחותם שיתקבלו ויועילו, ונהפוך הוא באיש שונא, שאם ירבה נשיקות ופיוסים לא יכנסו בלב מי שנאמר לו, ואדרבה יהיו בעיניו לנעתרות ולכבדות כמשא עליו, ואיך יהיו לנעתרות הנשיקות ויקבל ברצון הפצעים, אך הוי אומר שהכל הולך אחר כוונת לב האומר או עושה כן, לפי כוונת המוכיח יעשה רושם במקבל. או יאמר, במה אדע אם המוכיח אוהב או שונא, זה לך האות אם תראה שהם (ו) נאמנים שעושים רושם במקבל שעושים שליחותם, גזור אומר שהם נאמנים פצעי אוהב, ו אם הם נעתרות וכבדות אצל פצעים כ"א אפי' נשיקות, אמור מעתה שהם נשיקות שונא, שהכל הולך אחר לב המוכיח כמדובר